

แนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ในครอบครัวไทยตามหลักสังคหวัตถุ ๔

Guidelines to Develop the Relationship in Thai Family According to the Four Bases of Social Solidarity

นายสมพร อัจจุยดี^๑

ดร. ประสพฤกษ์ รัตนยงค์^๒

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาหลักสังคหวัตถุ ๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัวไทย ๓) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ในครอบครัวไทยตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ผลการศึกษามีดังนี้

สังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้คนหมู่มากอยู่ร่วมกันด้วยความรัก เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลไว้ในความสามัคคีมี ๔ ประการคือ (๑) ทาน การให้ของตนแก่ผู้อื่นและการให้ธรรม (๒) ปิยวาจา คือการพูดจาสุภาพ อ่อนโยน เจริญด้วยถ้อยคำที่ไพเราะน่าฟัง (๓) อัตถจริยา คือการบำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่นมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน (๔) สมานัตตตา คือ การปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลายร่วมทุกข์ร่วมสุขกันไม่เอาเปรียบใครๆ เมื่อบุคคลประพฤติแล้วย่อมทำให้เกิดความรักและความสามัคคีของคนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

สภาพปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัวไทย พบว่า ๑) สภาพปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา พบว่า ความไม่เข้าใจกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกันและไม่ยอมกัน ๒) สภาพปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรธิดา พบว่า สาเหตุมาจากการตีมีสุรา การเล่นเกมพนัน การเล่นเกมอินเทอร์เน็ต การเที่ยวกลางคืน การหนีพ่อแม่ไปเที่ยว การคบเพื่อน การใช้ยาเสพติด การมีพฤติกรรม ความก้าวร้าว การใช้กำลังประทุษร้าย บังคับ ขู่เข็ญ คุกคาม ทำอันตราย ๓) สภาพปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้อง พบว่า เกิดจากการไม่ลงรอยกันของญาติพี่น้อง ไม่ทำงาน ติดสุรายาเสพติด ติดการพนัน ใช้เงินเกินฐานะ เป็นต้น เป็นเหตุให้ต้องช่วยเหลือกันตลอดเวลา

แนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ในครอบครัวไทยตามหลักสังคหวัตถุ ๔ พบว่า ๑) แนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา ต้องรู้จักให้ คือให้วัตถุสิ่งของในโอกาสสำคัญต่าง ๆ เช่นวันเกิด วันครบรอบวันแต่งงาน ให้เวลาแก่ครอบครัว เป็นต้น กล่าววาจาพูดคุยกันด้วยถ้อยคำที่แสดงถึงความรักความห่วงใย ทำประโยชน์แก่กันและกันมีความประพฤติดี ประารถนาดีต่อกันเสมอต้นเสมอปลาย จะทำให้สายใยความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยามั่นคงยืนนาน ๒) แนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรธิดา พบว่าด้วยการให้ของขวัญในวันสำคัญ ให้กำลังใจ การปลอบใจ กล่าววาจาที่ดีสุภาพ ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความรัก หวังดีปรารถนาดี การทำประโยชน์ให้ลูกนั้นด้วยการช่วยเหลือ ปกป้องคุ้มครอง ประพฤติตนดีเป็นที่เคารพเสมอต้นเสมอปลาย

^๑ นิสิตพุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

^๒ อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสนมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

๓) แนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้องพบว่า ต้องรู้จักให้แก่ญาติมิตรพี่น้องด้วยวัตถุประสงค์ของ กล่าววาจาที่ดี ที่สุภาพ ที่ไพเราะ ทำประโยชน์เกื้อกูลสงเคราะห์ช่วยเหลือกันยามจำเป็น การวางตนเหมาะสมในหมู่ญาติพี่น้องคือให้ความรัก เคารพ มีน้ำใจ พร้อมให้ความช่วยเหลือตามความเหมาะสม

คำสำคัญ : ความสัมพันธ์, ครอบครัวไทย, สังคหวัตถุ ๔

Abstract

This thesis entitled ‘Guidelines to Develop the Relationship in Thai Family according to the Four Bases of Social Solidarity’ has three objectives: 1) to study the principle of the four bases of social solidarity in Theravada Buddhism, 2) to study the states of problem of relationship in Thai family, and 3) to study the guidelines to develop the relationship in Thai family according to the four bases of social solidarity. This is a qualitative research.

In the research, it was found that according to Buddhism, the four bases of social solidarity is purposely assigned to unite people in living together happily whereby their mind is harmonized by the following virtues: 1) giving; this means offering materials and Dhamma to others, 2) kindly speech; this means that one should speak to others kindly, 3) useful conduct; this means that one should help others without returning back some benefit, and 4) even and equal treatment; this means that one should behave evenly whether one is in suffering or pleasant moment; one should not take advantage over others, once followed this way, love and harmony would be brought in to a society.

As far as the states of problem in Thai family are concerned, it is found that: 1) the states of problem on the relationship between wife and husband are obviously caused by misunderstanding and different opinions including acceptance, 2) the states of problem on the relationship between parents and son and daughter are caused by drinking alcohol, gambling, using internet, night-travelling, running away from home, taking drug, violent and aggressive behaviour, and 3) the states of problem on the relationship between relatives and siblings are caused by disagreement among them, non-working, drug-addicted, gambling-addicted, over-expenditure where help given by others is always needed.

In the guidelines to develop the relationship in Thai family according to the four bases of social solidarity, it showed that: 1) in the guideline to develop the

relationship between husband and wife they should know how to offer material items in various occasions, such as birthday, marriage anniversary, family day, forgiveness, etc.; they should speak kind words where mutual love is made whereby certain benefit can be given, they should make a good wish for one another regularly by which the relationship lasts long, 2) the guidelines to develop the relationship between parents and son and daughter need gift-giving in auspicious occasions where comfortability and love are offered through kind speech. Under this situation, they will express their love and mutual understanding to one another whereby protection and help including respect could be actualized, and 3) the guidelines to develop the relationship between relatives and siblings need materials-giving and support when they are in need, they should speak kind speech where certain benefit could be given at the time of difficulty, they should behave properly among relatives where love, respect, kind heart and support are always shared.

Keywords : Relationship, Thai Family , Four Bases of Social Solidarity

๑.บทนำ

ในยุคปัจจุบันโลกมีความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีมากทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในทางด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี วัฒนธรรม จนส่งผลกระทบต่อสังคมไทยปัจจุบันอย่างรวดเร็วและรุนแรง เพราะปรับตัวไม่ทันความเจริญนั้น ๆ ที่เข้ามาทำให้สังคมเกิดปัญหาขึ้นโดยเฉพาะสังคมระดับครอบครัวที่เกิดช่องว่างระหว่างสังคมใหม่และเก่า สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นเป็นอย่างมาก อันเป็นผลพวงมาจากการพัฒนาประเทศตามแนวความคิดการพัฒนากระแสหลักหรือการพัฒนาที่ เดินตามการขึ้นนำของประเทศตะวันตก ทำให้ทุกองคาพยพของสังคมพลอยถูกขับเคลื่อน หรือบางส่วนอาจเข้าข่ายการถูกดูดดึงไปตามกระแสการพัฒนาด้วย สถาบันครอบครัวไทยก็เป็นส่วนหนึ่งที่ถูกเชื่อมโยงเข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้น การพัฒนาตามแนวความคิดพัฒนากระแสหลักให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่งคั่งร่ำรวย หรือความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เน้นการพัฒนาแบบแยกส่วน ทำให้เกิดกระบวนการดึงคนออกมาจากครอบครัว แยกพ่อแม่ลูกหลาน ปู่ย่าตายาย ออกจากกัน ผลของการพัฒนานั้นแม้จะทำให้ครอบครัวไทยมีภาวะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น มีความสุขสบายด้านวัตถุมากขึ้น แต่ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่เคยแนบแน่นและอบอุ่นก็เริ่มเลือนหายไป เปลี่ยนแปลงเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่แนบแน่นดังก่อน ความผูกพันกันในเชิงอารมณ์และความรู้สึกมีค่อนข้างน้อย คนในครอบครัวมีกิจกรรมร่วมกันน้อยลง พ่อแม่มีหน้าที่แสวงหาทรัพย์สินเงินทอง และวัตถุเพื่อมาเลี้ยงดูปรนเปรอความสุขให้ลูก ส่วนลูกซึ่งต้องทำหน้าที่เรียนหนังสือ ก็ถูกวัฒนธรรมต่างชาติและอบายมุขชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย การเติบโตเป็นผู้ใหญ่

เป็นไปตามยถากรรม เด็กๆ เรียนรู้ชีวิตด้วยตนเองจากสังคมนอกบ้านมากกว่าสังคมในบ้าน สภาพการณ์เช่นนี้หลายคนมองว่าสถาบันครอบครัวไทยกำลังตกต่ำอยู่ในสภาพใกล้ล่มสลาย ไม่มีความเป็นครอบครัวเหลืออยู่ ซึ่งครอบครัวเองก็ไม่สามารถยับยั้ง หรือผ่อนคลายปัญหาได้ ทุกคนได้แต่คอยเรียกร้องให้คนนอก ไม่ว่าจะเป็น ครู อาจารย์ เจ้าหน้าที่รัฐ หรือแม้แต่รัฐบาลให้เข้ามาช่วยจัดการ แก้ไขปัญหาครอบครัว ไม่ว่าจะมองเรื่องนี้กันอย่างไร สังคมทำให้สถาบันครอบครัวเกิดปัญหา บิดา มารดา กับบุตรธิดาเริ่มมีปัญหาความสัมพันธ์ที่ห่างเหินกันมากขึ้นหรือสถาบันครอบครัวกลายเป็น ปัญหาของสังคม^๓ เราจะเห็นได้เห็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์เป็นประจำถึงปัญหา ความสัมพันธ์ในครอบครัว คนในครอบครัวถูกทอดทิ้ง การหย่าร้างของสามีภรรยา บุตรธิดามีปัญหา ขาดความอบอุ่นจากครอบครัว ติดยาเสพติดหรืออาจกลายเป็นปัญหาความรุนแรงในครอบครัวซึ่ง นับวันจะมีความรุนแรง และมีในหลากหลายรูปแบบมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงด้าน ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การคิด การพูด และการกระทำ ความรุนแรงที่ก่อตัวขึ้น ก็จะขยายวงกว้าง เป็นการทะเลาะวิวาทกันในระดับที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น มีการทำร้าย เช่นฆ่ากัน ส่งผลกระทบต่อ สังคมส่วนรวม ประเทศชาติทำให้สังคมไม่มีความสุข

การแก้ปัญหาต่างๆ ต้องเริ่มจากครอบครัว เพราะครอบครัวเป็นหน่วยสังคมขนาดเล็ก ซึ่ง มีความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้นในทางสายโลหิต ถึงแม้ครอบครัวเดิมจะแยกตัวเป็นครอบครัวขนาดเล็กหลาย ๆ ครอบครัว ความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันทางเครือญาติก็ยังมีอยู่ ครอบครัวและเครือญาติจึง เป็นหน่วยสังคมที่ทำให้คนรวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนได้โดยสะดวก นอกจากครอบครัวจะเป็นหน่วย ของสังคมแล้ว ครอบครัวยังเป็นสถาบันของสังคมซึ่งได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่อันสำคัญหลาย แห่ง ในสังคมแบบดั้งเดิมครอบครัวต้องทำหน้าที่ให้กำเนิดแก่สมาชิก เลี้ยงดูสมาชิก อบรมสั่งสอน สมาชิก ให้ความคุ้มครองแก่สมาชิก จัดหาอาชีพและควบคุมการดำเนินชีวิตของสมาชิกไปในตัวด้วย กล่าวได้ว่า ครอบครัวทำหน้าที่อย่างกว้างขวางครอบคลุมทุกส่วนทุกตอนของชีวิตในสังคมมนุษย์

พระพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นศาสนาที่สอนให้เรามีความรัก รวมไปถึงการให้อภัยแก่เพื่อน มนุษย์ มีเมตตาปรารถนาดีต่อกัน มีการให้อภัยต่อกัน พุดจาปราศรัยด้วยความไพเราะเสนาะหู ผูก จิตใจ พุดจาด้วยถ้อยคำที่ซึ้งจงใจหรือประเล้าประโลมใจ ให้อุสึกอาจหาญ ร่าเริง และมีความรู้ ความเข้าใจเพิ่มขึ้นในหน้าที่ของตน ทำประโยชน์เกื้อหนุนกันและกันและวางตนเหมาะสมไม่ถือเนื้อถือ ตัว ทำตนเป็นที่รักของกันและกันได้เล็งเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขต้องอาศัย หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการแก้ไขหรือลดปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัวและสังคมเพื่อการ

^๓ พระครูวรรณประภาต (เบญจพล ธีระวัฒน์ศักดิ์),หลักขั้นศีลธรรมกับความรุนแรงในครอบครัวไทย, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘). หน้า ๑.

แก้ไขปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัวคือ หลักสังคหัตถ์ ๔ เพราะเป็นหลักธรรมที่สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลให้ระลึกรู้ถึงกันเสมอสามารถที่จะแก้ไขความสัมพันธ์ที่ไม่ดีหรือความรุนแรงทุกรูปแบบ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่าปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัว แนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ในครอบครัวไทยตามหลักสังคหัตถ์ ๔ นั้นจะสามารถมีผลต่อแก้ไขปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัวและการพัฒนาชีวิตได้อย่างไร

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๒.๑ เพื่อศึกษาหลักสังคหัตถ์ ๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๒.๒ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัวไทย
- ๒.๓ เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ในครอบครัวไทยตามหลักสังคหัตถ์ ๔

๓. ขอบเขตการวิจัย

๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษาตามกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อศึกษาหลักสังคหัตถ์ ๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท สภาพปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัวไทยและแนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ในครอบครัวไทยตามหลักสังคหัตถ์ ๔

๓.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร ศึกษาค้นคว้าจากหลักฐานข้อมูลเอกสาร คือ เอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ และ เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ อรรถกถา ตำราวิชาการ บทความวิชาการ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ สื่อออนไลน์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

๔. นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๔.๑ **สังคหัตถ์ ๔** หมายถึง หลักธรรม ๔ ประการ ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้อื่นสามารถผูกมิตรไมตรีต่อกัน มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ เกื้อกูลกันและกัน หรือเป็นหลักสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน คือ

๑) ทาน คือ การให้ การเสียสละ การแบ่งปันของ ๆ ตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว

๒) ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ อ่อนหวาน พูดจาสุภาพน่ารับฟัง พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะกับกาลเทศะ

๓) อັตถจริยา คือ การสงเคราะห์ช่วยเหลือกันและกันหรือการประพุดิในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น

๔) สมานัตตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพุดิเสมอดัน เสมอปลาย

๔.๒ สภาพปัญหา หมายถึง ความขัดแย้งจนก่อให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้ง แยกแยก ความรุนแรงในระหว่างสามีภรรยา ระหว่างมารดาบิดากับบุตรธิดาและระหว่างญาติพี่น้อง สายโลหิตเดียวกันเกี่ยวเนื่องกันในฐานะญาติที่เป็นคนในครอบครัวเดียวกัน

๔.๓ ความสัมพันธ์ หมายถึง ความเกี่ยวเนื่องผูกพัน เป็นญาติมิตร พี่น้องกันมีสายสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกัน

๕. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีขั้นตอนในการวิจัยดังต่อไปนี้

๕.๑ ศึกษาค้นคว้า และ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎก ภาษาไทย และ บาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙

๕.๒ ศึกษาค้นคว้า และ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสสอื่น ๆ

๕.๓ วิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดตามกรอบวัตถุประสงค์

๕.๔ เรียบเรียง และ สรุปผลการวิจัยพร้อมข้อเสนอแนะ

๕.๕ เสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

๖. ผลการวิจัย

๖.๑ หลักสังคหวัตถุ ๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

จากผลการวิจัยในประเด็นนี้พบว่า สังคหวัตถุ ๔ คือ เครื่องมือหรือหลักธรรมที่ช่วยประสานคนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นเครื่องช่วยขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก เป็นหลักคุณธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคี เป็นหลักผูกมัดจิตใจคนให้ระลึกรู้ถึงกันเสมอ

มีความสำคัญเพราะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้คนให้ระลึกรู้ถึงกันเสมอด้วยการมีน้ำใจต่อกันและกันประสานความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของคนในสังคม เป็นหลักปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสามัคคีร่วมมือร่วมใจ สามารถผูกมิตรที่ดีต่อกันทำให้การอยู่ร่วมกัน ทำงานร่วมกัน เกิดความรักสามัคคี และเต็มใจที่จะทำกิจทั้งหลายร่วมกันในสังคมต้องเกื้อหนุนจุนเจือซึ่งกันและกันสังคมนั้นๆ นำ

อยู่คนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขได้เพราะเป็นเครื่องผูกใจคน แบ่งปันช่วยเหลือสงเคราะห์กัน และกัน

สังคหวัตถุ ๔ นั้นมาจากคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในส่วนที่เป็นพระสูตร ตันตปิฎกส่วนที่เป็นทีฆนิกาย จตุกนิบาตและปาฎีกวรรค อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาตและอฏฐกนิบาต

แบ่งสังคหวัตถุออกเป็น ๔ ประการ (๑) ทาน แปลว่า การให้ปันสิ่งของอันเป็นของตนแก่ผู้อื่น คือ มีความเอื้อเฟื้อเพื่อแผ่เสียสละช่วยด้วยทุนการแบ่งปันสิ่งของแก่ผู้อื่นที่ควรให้ตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ และศิลปวิทยารวมไปถึงการให้อภัยแก่ผู้อื่นทำให้สังคมอยู่กันอย่างมีความสุข เพราะการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ๑) อามิสทาน คือ การให้สิ่งของแก่เพื่อนหรือผู้อื่นรวมถึงการให้รางวัลต่างๆ เป็นต้น ๒) วิทยาทานหรือธรรมทาน หมายถึง การให้ธรรมการให้ความรู้และแนะนำสั่งสอนหรือการให้ในสิ่งที่ดีเป็นประโยชน์ มีลักษณะของทานนั้นเน้นไปที่ผู้ถวายประกอบด้วยกุศลเจตนา หรืออกุศลเจตนา ถ้าให้ด้วยศรัทธา ให้ด้วยความเคารพ ให้ด้วยเชื่อผลของทานและให้ด้วยมือของตนจัดเป็น สัตบุรุษทานส่วนการให้ตามกาลเวลา เฉพาะเวลาเท่านั้นคือเวลาแขกมาต้อนรับ เวลาจะเดินทางกลับ เวลาเกิดทุกข์ภิกขุภิกขุเลขาข้าวกล้าออกใหม่ ให้ด้วยจิตอนุเคราะห์ ให้ด้วยไม่กระทบตนและผู้อื่น

(๒) ปิยวาจา คือการพูดจาสุภาพ อ่อนโยนน่ารักเจรจาปราศรัยด้วยถ้อยคำที่อ่อนหวาน ไพเราะเป็นที่รักพูดด้วยคำที่น่าฟัง ชี้แจงในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ให้กำลังใจทำให้เกิดความพอใจแก่ผู้ได้ยินได้ฟังก่อให้เกิดมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน คำพูดที่ทรงประสงค์ คือ ๑. ต้องเป็นคำจริง ๒. เป็นคำสุภาพ ไพเราะอ่อนหวาน ๓. พูดแล้วก่อให้เกิดประโยชน์ ๔. พูดแล้วเกิดการสมานสามัคคี ๕. พูดด้วยจิตเมตตา ๖. พูดถูกกาลเทศะ คือ ถูกเวลาและสถานที่ มีลักษณะของปิยวาจา คือการพูดต้องคำนึงถึงภาษาที่ง่ายฟังเข้าใจง่าย มุ่งถึงประโยชน์ เว้นจากการพูดวจีทุจริต พูดจาไพเราะอ่อนหวานน่าฟังและเป็นสัมมาวาจา การพูดถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

(๓) อัตถจริยา คือการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น เป็นการปฏิบัติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กันและกัน มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทนด้วยกำลังความคิด กำลังกาย และกำลังทรัพย์ การทำตนให้เป็นประโยชน์เท่าที่จะทำได้ เช่น ส่งเสริมจริยธรรมส่งเสริมให้ผู้อื่นได้รับในสิ่งที่ดี การช่วยเหลือผู้อื่นจะทำให้หมู่คณะ สังคมและประเทศชาติมีความก้าวหน้า ได้รับความสำเร็จในสิ่งต่างๆเป็นอย่างดี การทำประโยชน์ตนเองด้วยการตั้งใจศึกษาเล่าเรียน หาทรัพย์สมบัติไว้ใช้สอยในโลกนี้หมั่นสร้างบุญกุศลพัฒนาตนให้มีศีลธรรมและการทำประโยชน์แก่ผู้อื่นคือทำสาธารณประโยชน์ร่วมทำกิจกรรมช่วยเหลือผู้อื่นเช่นโรงเรียน โรงพยาบาล วัด เป็นต้น เพื่อให้เกิดประโยชน์กับบุคคลทั่ว ๆ ไปช่วยเหลือทั้งร่างกายแรงใจ กำลังทรัพย์เท่าที่จะสามารถทำได้เพื่อความเจริญของสังคม มีลักษณะของอัตถจริยานั้นเน้นไปที่การทำประโยชน์แก่ตนเองด้วยการพัฒนาชีวิตตนเองให้มีความเจริญก้าวหน้าทั้งในโลกนี้และโลกหน้าในขณะเดียวกันก็ทำประโยชน์ให้แก่อื่นด้วยเกื้อหนุน ช่วยเหลือให้มีการพัฒนาชีวิตที่ดีขึ้นและสุดท้ายทำประโยชน์ขั้นสูงสุดคือทั้งประโยชน์ตนและผู้อื่นทั้งในโลกนี้และโลกหน้าจนเข้าสู่นิพพานและ (๔) สมานัตตตา คือ การปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย ทำตัวให้เข้ากันได้ เป็นเพื่อร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน ไม่เอาเปรียบ ร่วมเผชิญและแก้ปัญหาเพื่อ

ประโยชน์สุขร่วมกัน ไม่ถือเราถือเขา รู้จักผูกมิตรกับผู้อื่นเช่น ในยามที่ตนตกทุกข์ได้ยากก็ไม่ทอดทิ้งยังช่วยเหลือยามเกิดความสุขและความสามัคคีในหมู่คณะ หรือ สมานัตตา คือการวางตนเสมอต้นเสมอปลาย วางตนให้เหมาะสมกับฐานะเป็นผู้ใหญ่ต้องมีเมตตาต่อผู้น้อยไม่เอาัดเอาเปรียบ เป็นผู้น้อยต้องมีความอ่อนน้อมถ่อมตน ทำตัวน่ารักทำตัวเหมาะสมกับฐานะตนเองที่ตนอยู่ในสังคมนั้นๆ ลักษณะของสมานัตตา คือวางตนเสมอต้นเสมอปลายให้เหมาะสมแก่ฐานะที่เป็นอยู่ไม่โลเลและแหะทำตัวดีทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นมีความเมตตาอารี กับทุกคนเสมอกันจนทำให้สังคมน่าอยู่

ประโยชน์ของสังคหวัตถุ ๔ คือ (๑) ประโยชน์ของทาน การให้ทานมีปรากฏในพระสูตรคือให้ผลมากที่สุดคือการให้ที่สัตบุรุษให้ทานแล้วย่อมส่งผลให้เกิดบนสวรรค์ เป็นที่รักของบุคคลทั่วไปทั้งมนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ส่งผลให้ผู้ให้ทานมีอายุ วรรณะ มีความสุขทั้งกายทั้งใจ ยิ่งให้หนักพทานด้วยแล้วผลของทานย่อมให้แก่ผู้กระทำนั้นประจำเสมอเมื่อระลึกถึงการทำกุศลนั้นในกาลใดในกาลนั้นบุญย่อมเจริญคือเพิ่มขึ้นและเมื่อชนเหล่านั้นตั้งอยู่ในธรรม คือไม่ฆ่าสัตว์เป็นต้น มีศีลสมบูรณ์ละโลกนี้ไปแล้วย่อมเกิดในสวรรค์ (๒) ประโยชน์ของปิยวาจา ทำให้มิตรรักใคร่ เป็นการพูดที่เรียบร้อยดีงามไม่ล่วงเกินทำให้ผู้อื่นเสียใจ เป็นการเสริมเสน่ห์ให้กับตนเองทำให้ผู้ฟังมีความสุขก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ทำให้การพูดประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายสามารถดึงดูดจิตใจผู้ฟังให้เกิดความสุขผู้หมัดใจให้คิดถึงกันละกันตลอดและสามารถทำให้ผู้พูดปิยวาจาได้เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์เมื่อตายจากโลกนี้ไปแล้วดังนั้นการพูดปิยวาจาจึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะการกล่าวปิยวาจา ย่อมทำให้ผู้ที่กล่าวเป็นที่รัก เคารพนับถือบูชาของคนทั่วไปหรือคนที่สัมพันธ์กันอยู่ย่อมรักเคารพนับถือบูชาผู้มีธรรมเหล่านี้ว่าเป็นผู้ที่มีคุณเพราะเป็นผู้ให้ความสุขความเจริญแก่เขาไม่ใช่เป็นผู้เบียดเบียนความสุข ความเจริญของเขา ช่วยสงเคราะห์ยึดเหนี่ยวน้ำใจกันได้ (๓) ประโยชน์ของอตถจริยา ประโยชน์ของอตถจริยาประโยชน์ฝ่ายตนเมื่อตนปฏิบัติได้ย่อมได้ประโยชน์ประโยชน์ผู้อื่น คือผู้อื่นได้ประโยชน์จากการทำอตถจริยา เช่น การสงเคราะห์คนยากจนด้วยเสื้อผ้า อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เป็นต้นและ ประโยชน์ร่วมกัน เช่น บริจาคทรัพย์เพื่อสร้างสาธารณกุศล วัด โรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น และ(๔) ประโยชน์ของสมานัตตา เป็นประโยชน์แก่คนในสังคม คือ ทำให้สังคมและประเทศชาติมีการพัฒนาไปได้อย่างมั่นคง มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทำให้เกิดความรักและความสามัคคีคนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

๖.๒ สภาพปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัวไทย

จากการศึกษาในประเด็นนี้แล้วพบว่า แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในครอบครัวคือความสัมพันธ์กันระหว่างบิดา มารดาบุตรหรือบุตรบุญธรรมโดยสายสัมพันธ์ทางสายเลือดโดยตรงได้แก่บุตรหรือมาจากเงื่อนไขทางด้านกฎหมาย อาจจะถูกแยกได้หลังคาเดียวกันหรือไม่อยู่ร่วมหลังคาเดียวกันก็ได้แต่มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเป็นหนึ่งในสมาชิกทุกคนในครอบครัวเป็นสำคัญทางพระพุทธศาสนาได้แสดงถึงพัฒนาการของครอบครัวไว้ตั้งแต่ต้นมนุษย์ยุคแรกๆที่ยังไม่มีความสัมพันธ์ทางเพศจนถึงเริ่มมีความสัมพันธ์ทางเพศ

(๑)สภาพปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา เกิดจากการมีความคิดเห็นเป็นของตนเองของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ยอมกัน การมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน อาจเกิดความไม่เข้าใจกันได้

หรือเกิดความเข้าใจกันผิดทั้งเรื่องความคิด การกระทำ และคำพูด อันเป็นบ่อเกิดของความขัดแย้งที่เล็กน้อยขึ้นไปจนถึงขั้นรุนแรงได้อีกด้วย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นมาจากอารมณ์ทั้งสิ้น ขาดการใช้สติ และเหตุผลยับยั้งชั่งใจ ส่วนใหญ่แล้วปัญหาความสัมพันธ์ของครอบครัวนั้นมักเกิดจากการไม่ยอมรับฟัง คิดว่าตัวเองถูกต้องเสมอ ดังนั้นหากต้องการจะยุติ หรือป้องกันปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัวมิให้เกิดขึ้น จะต้องใช้สติเพื่อควบคุมอารมณ์ และเปิดใจรับฟังเหตุผลของแต่ละฝ่าย เพราะความไม่เข้าใจกันนั้นจะคลี่คลายลงได้ หากเปิดใจยอมรับคำชี้แจง และเหตุผลของกันและกัน จึงจะยุติความขัดแย้งลงได้และเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของความสัมพันธ์ในครอบครัว แต่ถ้าหากยังใช้ความรุนแรง อาจทำให้เกิดความสูญเสียมากมาย ไม่ใช่เฉพาะตัวเราเท่านั้น แต่อาจส่งผลกระทบต่อผู้คนรอบตัวอีกด้วยดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าสาเหตุของปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัวนั้นมีได้เกิดขึ้นจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เกิดจากหลายๆ ปัจจัยรวมกัน

ความสัมพันธ์ในครอบครัวระหว่างสามีภรรยา นั้นเกิดจากการฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งใช้ความรุนแรงออกมาทางกาย วาจา หรือใจ เช่น ภรรยาเป็นฝ่ายใช้ความรุนแรงทางวาจากับสามีหรือสามีเป็นฝ่ายใช้ความรุนแรงทางด้านร่างกายและจิตใจดังคำกล่าวที่สะท้อนปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัวระหว่างคู่สมรสที่ว่า “...เริ่มต้นก็เมียเริ่มด่าก่อนแล้วตัวก็ใช้ความรุนแรงกับเมียเรื่องกินเหล้า เรื่องผู้หญิง หรือบางทีก็เรื่องชื้อห่วย พอไม่ถูกก็ด่ากัน.....หรือ “...เขาเป็นคนหึงเมียแล้วก็เป็นคนเสพยาสิ่งเสพติด กินแต่ทั้งเหล้าทั้งอะไรแบบนี้พอไม่มีตรงนี้ก็ออกฤทธิ์ขึ้นมายาวไปเลยบางทีเที่ยงคืนก็ไม่หยุด ใครห้ามก็ไม่ฟัง..” ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ถือเป็นเรื่องสำคัญในครอบครัวที่อาจจบด้วยการกระทำรุนแรงทั้งทางวาจาและการทำร้ายร่างกายการทอดทิ้งหรือถูกทารุณกรรม ความไม่เข้าใจกัน ก่อให้เกิดความเครียด ความกดดัน ทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งคู่ค่อนข้างห่างเหินหรือมีปัญหาในที่สุด

(๒) สภาพปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรธิดาการแสดงอาการต่างๆ เช่น การตีมีสุรา การเล่นเกมพนัน การเล่นเกมอินเทอร์เน็ต การเที่ยวกลางคืน การหนีพ่อแม่ไปเที่ยวการอยาก รื้ออยากลองการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การใช้ยาเสพติด การสูบบุหรี่ ขาดการควบคุมตนเอง การทำร้ายร่างกาย การพกพาอาวุธ ทำลายสิ่งของสาธารณะการมีพฤติกรรมความก้าวร้าวการใช้กำลัง ประทุษร้ายบังคับขู่เข็ญ คุกคาม ทำอันตราย หรือรบกวนก่อความรำคาญต่อร่างกายและจิตใจของตนเองและผู้อื่น ซึ่งหากวัยรุ่นสามารถปรับพฤติกรรมความรุนแรงดังกล่าว โดยการสามารถควบคุมความคิด ควบคุมวาจาและควบคุมการกระทำของตนเอง เพื่อที่จะไม่ทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อนเสียหาย โดยมุ่งที่จะระงับมิให้เกิดพฤติกรรมรุนแรงใด ๆ ทั้งทางกาย วาจา และ กระบวนการคิด เช่น ไม่คิดแก้แค้น ไม่คิดจองเวร ไม่คิดดูถูกดูหมิ่นผู้อื่น ไม่คิดอยากได้ของผู้อื่น ไม่พูดจาส่อเสียดผู้อื่น ไม่พูดจาหยาบค้าย ไม่ใช้คำพูดทำทนายเหยียดหยัน ไม่พูดสบประมาท ไม่พูดยกตน ข่มผู้อื่น ไม่ใช้วาจาสาปแช่งผู้อื่น ไม่ได้เถียงปะทะคารมกับผู้อื่น ไม่ใช้วาจาข่มขู่ผู้อื่น การไม่หยิบฉวยสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ ไม่ทำลายทรัพย์สินของผู้อื่นและการไม่ใช้กำลังตัดสินปัญหา เป็นต้น

(๓) สภาพปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้องปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้องเกิดจากปัจจัยต่อไปนี้คือ ๑) ความเจ็บป่วยของคนในครอบครัวต้องดูแลรักษากันตลอดเป็นภาระของ

คนในครอบครัว ๒) ความประพฤติกของคนในครอบครัวไม่ดีทำให้ทุกคนเดือดร้อน เช่น บุตรหลานติด สิ่งเสพติด ติดการพนัน เป็นต้น ๓) ญาติพี่น้องที่ต้องช่วยเหลือกันตลอดเวลา ทำให้สามีภรรยาอาจ ทะเลาะกันหรือนำไปสู่สาเหตุของการทะเลาะกันได้ ๔) การไม่ลงรอยกันของญาติพี่น้องของทั้งสอง ฝ่าย

สรุปว่าสาเหตุของความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดจากสภาพครอบครัว สามีภรรยาไม่มีความรักความห่วงหวั่งกันมากเกินไปหรืออีกฝ่ายติดอบายมุขเล่นการพนัน ดื่มสุรา ติดยาเสพติด ความไม่เข้าใจกันระหว่างพ่อแม่ลูกที่มักจะมีทะเลาะกันจากสาเหตุมาจากพฤติกรรมของลูกที่ถูกพ่อแม่บังคับเกินไป ไม่เข้าใจวัยรุ่น หรือความแตกแยกในครอบครัวญาติมิตรมองหน้ากันไม่ติดทะเลาะถกเถียงกัน เสมอเพราะรายได้ครอบครัวไม่พอใช้จ่าย หาเงินไม่ทันใช้เพราะมีความรับผิดชอบต้องจ่ายมากขึ้นตกรานเป็นต้น รวมไปถึงสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีการนำเสนอข่าวสารของสื่อที่อาจทำให้เกิดความรุนแรงในครอบครัวได้

๖.๓ แนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ในครอบครัวไทยตามหลักสังคหวัตถุ ๔

จากการวิจัยแล้วพบว่า (๑) แนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ หลักธรรมสำหรับทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว ทำให้คิดถึงรังรัดความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดเกิดขึ้นต่อกันและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของการครองรัก ครองเรือน ทำให้ชีวิตคู่รักกันอย่างเหนียวแน่นยืนยาว หลักธรรมนั้นมีชื่อว่า สังคหวัตถุธรรม ๔ อันเป็นธรรมสำหรับเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคลคู่ครองและครอบครัว ตลอดถึงการประสานหมุนวนในสามัคคีกันเป็นหลักการสงเคราะห์ประกอบด้วย ๑. ทาน คือการให้ ๒.ปิยวาจา คือ วาจาเป็นที่รัก ๓. อตถจริยา คือ การประพฤติประโยชน์ ๔. สมานัตตตา คือ ความมีตนเสมอซึ่งมีอธิบายไว้ดังนี้

๑) แนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาด้วยการให้ทาน

อามิสทานตามหลักพระพุทธศาสนาที่แสดงมาจะเห็นว่ามีการให้อาหาร เครื่องดื่มและเครื่องประดับต่าง ๆ อันจะทำให้เกิดความผูกพันกันให้ระลึกถึงกันเสมอหากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจัดหา มาให้อีกฝ่าย ไม่ปล่อยปลละเลยรู้จักคิดถึงกันเวลาเดินทางไปไหน พบเจอวัตถุสิ่งของอะไรที่คิดว่าอีกฝ่ายจะใช้ได้ดี ซื้อมาเป็นของขวัญในโอกาสต่าง ๆ เช่นปีใหม่ วันเกิดวันครบรอบแต่งงาน ซื้อมาของฝากให้ตั้งที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในสังคหวัตถุธรรม ว่าหลักธรรมที่สามี-ภรรยาจะต้องปฏิบัติต่อกันคือหน้าที่สามี ๕ ประการ ได้แก่ ๑) ให้ความนับถือ ๒) ยกย่องให้เกียรติ ๓) มีความซื่อสัตย์ไม่นอกใจ ๔) มอบความเป็นใหญ่ให้ ๕) หาเครื่องประดับมอบให้ และในส่วนหน้าที่ของภรรยา คือ ๑) จัดดูแลงานบ้านให้เรียบร้อย ๒) ใส่ใจสงเคราะห์คนข้างเคียงสามี ๓) ช่วยประหยัลดดูแลรักษาทรัพย์ที่หามาได้ ๔) ซื่อสัตย์ไม่ประพฤตินอกใจ ๕) ขยันไม่เกียจคร้านในงานทั้งปวง เห็นความสำคัญของการให้เพราะถ้ารักที่จะอยู่ด้วยกันต้องรู้จักให้ แบ่งปันกันกิน แบ่งปันกันใช้ เช่น หาเงินทองมาได้แล้วควรรวมกันไว้เป็นกองกลางแล้วจึงแบ่งกันใช้แยกแยะส่วนต่าง ๆ ใช้จ่ายที่จำเป็นออกแล้วแบ่งกันใช้ (๒) ธรรมเป็นทาน คือ การให้อภัย การไม่ถือโทษในการล่วงเกินของผู้อื่น โดยเฉพาะเมื่อรู้สึกตัวสำนึกผิดแล้วก็มาขอโทษ

๒) แนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาด้วยปิยวาจา

การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสามีภรณานั้นต้องพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะกล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจง แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงาม หรือแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้ กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

๓) แนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาด้วยอัตถจริยา

สามีภรรยาควรทำประโยชน์แก่กันและกันให้ได้ทั้งสองฝ่าย ถือว่าเป็นสิริมงคล ควรมีเรือน ๓ น้ำ ๔ ให้แก่กัน ไม่ทอดทิ้งยามที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้รับความทุกข์ยากลำบาก คอยปกป้องรักษาดูแลกันและกันปฏิบัติต่อกัน อย่างนี้นับว่าเป็นการเพิ่มความรักความสัมพันธ์ที่มั่นคงยั่งยืนทั้งสองฝ่าย ทำให้การครองรักครองครอบครัวมีความสุข

๔) แนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาด้วยสมานัตตตา

วางตนดีเหมาะสมคอยปกป้องดูแลยามเจ็บป่วย ไม่เอาแต่ตัวรอด ช่วยกันช่วยแก้ปัญหาที่มีอะไรพูดคุยกันด้วยเมตตา ดำเนินชีวิตอยู่บนความมีพื่อดี กินพื่อดี เป็นพื่อดี อยู่พื่อดีชีวิตมีความสุขไม่สุดโต่งไปในทางใดทางหนึ่ง

สามีภรรยาที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันนั้นต้องรู้จักให้ คือให้วัตถุสิ่งของในโอกาสสำคัญต่างๆ เช่นวันเกิด วันครบรอบวันแต่งงาน เป็นต้นไม่ปล่อยปละละเลยถือว่าไม่สำคัญรวมไปถึงให้อภัยกันทางกาย ทางวาจาทางใจไม่ถือโทษโกรธกันหนักนิตเบาหน้อยไม่ถือสาหาความกันลึ้มๆกันไป กล่าววาจาพูดคุยกันด้วยถ้อยคำที่แสดงถึงความรักความห่วงใย ปรารถนาดีต่อกันและกันตลอดจนญาติมิตรพี่น้องของอีกฝ่ายทำประโยชน์ตนเองและประโยชน์ผู้อื่นให้ถึงพร้อม และมีความประพฤติดี ปรารถนาดีต่อกันเสมอต้นเสมอปลาย จะทำให้สายใยความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรณามั่นคงยืนนาน

(๒) แนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรธิดา

การสร้างครอบครัวให้สมบูรณ์นั้นจะต้องมีบุตรธิดา เพราะบุตรธิดามีความหมายต่อชีวิตครอบครัวเป็นที่สุด บุตรเป็นที่ตั้งเป็นที่ต้องการปรารถนาของชนทั้งหลาย เพราะลูกจะเป็นผู้สืบตระกูล เป็นผู้ที่บิดามารดาต้องฝากผีฝากไข้เมื่อยามเจ็บป่วยและแก่เฒ่า ฉะนั้น ลูกผู้เป็นทายาทสืบตระกูล และสามารถฝากผีฝากไข้ของบิดามารดาได้นั้น จะต้องเป็นลูกที่ดี คือเป็นคนที่มีสมบูรณ์ ทั้งร่างกายและจิตใจ

การมอบทรัพย์สมบัติให้ลูกตามโอกาสอันควร คือเมื่อถึงเวลาควรให้จึงให้ ถ้ายังไม่ถึงเวลาอันควรให้ก็อย่าเพิ่งให้ เช่น ลูกยังเยาว์วัย ยังไม่รู้คุณค่าของทรัพย์ บิดามารดาก็ควรรอให้ลูกเติบโตเสียก่อนจึงให้ถ้าลูกประพฤติไม่ดีเช่นหมกมุ่นอยู่ในอบายมุข เป็นต้น นอกจากนี้การให้ยังเป็นการแสดง

ถึงความรักความผูกพันที่ดีต่อกันระหว่างมารดาบิดากับบุตรธิดาอีกด้วยยุคนี้สมัยนี้ถือเป็นเรื่องสำคัญบิดามารดาไม่ควรนิ่งเฉยเห็นว่ามันไม่สำคัญการให้ของขวัญในวันสำคัญ

การแสดงความรัก คำชมเชย การให้กำลังใจ การปลอบใจ การพูดถึงข้อดีและข้อเสนอแนะให้แก้ไขปรับปรุง การให้รางวัลควรเป็นไปแบบธรรมชาติเหมือนที่เราพูดคำขอบคุณหรือคำขอร้อง ความยินดีหรือความสบายใจจากคำพูดเหล่านี้

การทำประโยชน์ให้ลูกนั้น แก่ลูกด้วยการช่วยเหลือ ปกป้องคุ้มครอง เป็นตัวอย่างที่ดี และคอยชี้แนะแนวทางให้ลูกเดินในทางที่ถูกต้องการเอาใจใส่ รมณ์ระว่างอันตรายให้ การให้เงินใช้ สมัยเมื่อยังเด็กเรียนหนังสือให้เงินเพื่อไว้ใช้เที่ยวเตร่หรือซื้อของตามที่ต้องการ เมื่อถึงวันเกิดก็ซื้อของมี ยี่ห้อราคาแพงให้เพื่อแสดงถึงความสนใจใส่ใจของพ่อแม่ สิ่งเหล่านี้จะสร้างความอบอุ่นให้กับลูกแทนความรักของพ่อแม่ เป็นการทำประโยชน์ให้ลูกเสมอมา

พ่อแม่ควรทำตัวเสมือนเป็นเพื่อนลูกในบางครั้งให้การยอมรับ ความรัก และความเอ็นดู สงสาร การยอมรับก็คือ ความรู้สึกที่ตรงข้ามกับการถูกปฏิเสธ การไม่นำพาหรือไม่สนใจใยดี เด็กบางคนรู้สึกว่าคุณไม่ยอมรับเขา ในตอนที่คุณทิ้งเขาไว้ที่บ้านเพื่อไปคลอदन้องคนใหม่ที่โรงพยาบาลและกลับมาพร้อมกับน้องคนใหม่ที่เขาไม่รู้จัก เท่ากับคุณปฏิเสธเขาและหันไปยอมรับน้องคนใหม่ ซึ่งเข้ามาแทนที่เขาและเขาไม่มีความหมายสำหรับคุณอีกต่อไป แต่เมื่อลูกได้รับการยอมรับของพ่อแม่ทำให้เด็ก รู้สึกว่าตัวเองมีความสำคัญ มีคนสนใจรักใคร่เอ็นดู เป็นความรู้สึกที่ดี เป็นรางวัลเวลาที่เขาทำความดี หรือปฏิบัติต่อผู้อื่นในทางที่ดี การยอมรับและความรักใคร่เอ็นดูเป็นตัวถ่วงดุลกับความโลภ ความก้าวร้าว และความคิดในทางทำลาย เด็กที่พ่อแม่ยอมรับและรักใคร่เอ็นดู จึงมีแต่ความคิดในทางที่ดี

(๓) แนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้องตามหลักสังคหวัตถุ ๔

เมื่อสามีภรรยาอยู่ครองคู่กันต้องรู้จักให้แก่ญาติมิตรพี่น้องด้วยวัตถุสิ่งของแม้ว่าจะเป็นสิ่งเล็กน้อยแต่เป็นการแสดงถึงความมีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกันระหว่างญาติพี่น้อง พวกเขาเมื่อได้รับสิ่งของ น้ำใจจากเราย่อมผูกไมตรีมีความรักใคร่แก่เราพร้อมที่จะปกป้องดูแลรักษาสิ่งของ น้ำใจของเราได้ตั้งตัวอย่างที่ยกมาเรื่องผู้ให้ยอมเป็นที่รักของผู้รับ

วาจาที่ดี ที่สุภาพ ที่ไพเราะอ่อนหวานพูดด้วยความรัก หวังดีปรารถนาดี ถือว่าเป็นธรรม เครื่องสงเคราะห์กันระหว่างญาติมิตร เรียกสรรพนามตามฐานะที่เคารพนับถือในหมู่เครือญาติ เช่น เรียก ลุง ป้า น้า อา เป็นต้น อรรถจริยาการทำประโยชน์เกื้อกูลต่อญาติพี่น้องนั้นเป็นสิ่งที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว เป็นการทำให้เกิดความมั่นคงในการครองชีวิตคู่ ด้วยความรักความสามัคคีกันของคนภายในครอบครัว มีทรัพย์สมบัติเขาช่วยหา ช่วยเหลือกิจการงานแทนเราได้แม้ที่สุดช่วยป้องกันภัยอันตรายจากคนข้างนอกที่ไม่ประสงค์ดีต่อทรัพย์ มาลัก มาปล้น ดังนั้นการทำประโยชน์แก่ญาติจึงเป็นการป้องกันภัยได้ทางหนึ่ง การวางตนเสมอในหมู่ญาติพี่น้องคือให้ความรัก เคารพ มีน้ำใจ พร้อมให้ความช่วยเหลือตามความเหมาะสม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ตนฝ่ายเดียว ทำตนให้เป็นที่ยอมรับใคร่ของญาติพี่น้อง

การนำหลักสังคหวัตถุ ๔ มาเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวย่อมจะทำให้ครอบครัวมีความรักความผูกพันกันยิ่งขึ้น ไม่เกิดปัญหาครอบครัว เพราะต่างฝ่ายต่างให้ความสำคัญกันด้วยดี เคารพสิทธิในความเห็น มีความเข้าอกเข้าใจกัน ถ้ามีปัญหาก็สามารถปรับหากันได้ พุดคุยกัน สงเคราะห์ช่วยเหลือกันและกัน กลายเป็นครอบครัวที่มีสุข การครองเรือนนั้นย่อมเป็นการสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นอย่างแน่นอน

๗. สรุป

แนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ในครอบครัวไทยตามหลักสังคหวัตถุ ๔ สามารถสรุปได้ว่า ๑. **แนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาตามหลักสังคหวัตถุ ๔** ความสำคัญของการให้ เพราะถ้ารักที่จะอยู่ด้วยกันต้องรู้จักให้ แบ่งปันกันกิน แบ่งปันกันใช้ เช่น หาเงินทองมาได้แล้ว ควรรวมกันไว้เป็นกองกลางแล้วจึงแบ่งกันใช้แยกแยะส่วนต่าง ๆ ใช้จ่ายที่จำเป็นออกแล้วแบ่งกันใช้ หากปราศจากการให้ท่านเปรียบเหมือนทะเลทราย การปันกันนี้รวมทั้งการปันทุกข์กันในครอบครัวด้วย เมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีความทุกข์มีปัญหาก็ควรนำมาปรึกษากัน อีกฝ่ายก็ต้องรับรู้จึกรับฟังและปลุกปลอบให้กำลังใจ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสามีภรณยานั้นต้องพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจง แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงามหรือแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน ทำประโยชน์แก่กันและกันให้ได้ทั้งสองฝ่าย ถือว่าเป็นสิริมงคล ควรมีเรือน ๓ น้ำ ๔ ให้แก่กันไม่ทอดทิ้งยามที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้รับความทุกข์ยากลำบากคอยปกป้องรักษาดูแลกันและกันปฏิบัติต่อกันอย่างนั้นนับว่าเป็นการเพิ่มความรักความสัมพันธ์ที่มั่นคงยั่งยืน ทั้งสองฝ่ายทำให้การครองรักครองครอบครัวมีแต่ความสุข วางตนดี เหมาะสม คอยปกป้องดูแลยามเจ็บป่วย ไม่เอาแต่ตัวรอด ช่วยกันช่วยแก้ปัญหาอะไรพุดคุยกันด้วยเมตตา ดำเนินชีวิตอยู่บนความมีพอดิ กินพอดิ เป็นพอดิ อยู่พอดิชีวิตมีความสุขไม่สุดโต่งไปในทางใดทางหนึ่ง

๒. **แนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรธิดา** ด้วยการให้ท่านนั้นสามารถผูกมัดจิตใจของผู้รับได้เป็นอย่างดีในการใช้ชีวิตครอบครัว และอย่าลืมการให้รางวัลลูก ด้วยการให้เวลากับเขาเพราะเวลาเป็นสิ่งสำคัญให้คำชมเชย ให้กำลังใจ ให้อภัยเมื่อทำผิด การกล่าวบิยวาจาต่อลูก เป็นการแสดงความรัก คำชมเชย การให้กำลังใจ การปลอบใจ การพูดถึงข้อดีและข้อเสนอแนะให้แก้ไขปรับปรุง การให้รางวัลควรเป็นไปแบบธรรมชาติเหมือนที่เราพูดคำขอบคุณหรือคำขออภัย ความยินดีหรือความสบายใจจากคำพูดเหล่านี้ ทำประโยชน์ให้ ให้ความช่วยเหลือการสร้างความรักและความอบอุ่นในครอบครัวจะเป็นเสมือนภูมิคุ้มกันป้องกันปัญหาในครอบครัว และจะเป็นพื้นฐานที่ดีสำหรับการสร้างความมั่นคงให้กับสังคมในที่สุด

๓. **แนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้องตามหลักสังคหวัตถุ ๔** เมื่อสามีภรรยาอยู่ครองคู่กันต้องรู้จักให้แก่ญาติมิตรพี่น้องด้วยวัตถุสิ่งของแม้ว่าจะเป็นสิ่งเล็กน้อยแต่เป็นการแสดงถึงความมีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกันระหว่างญาติพี่น้อง พวกเขาเมื่อได้รับสิ่งของ น้ำใจจากเราย่อมผูกไมตรีมีความรักใคร่แก่เรา พร้อมทั้งจะปกป้องดูแลรักษาสิ่งของ น้ำใจของเราได้ดังตัวอย่างที่ยกมาเรื่อง

ผู้ให้ยอมเป็นที่รักของผู้รับ ควรพูดจាន่ารัก ปราศรัยด้วยถ้อยคำสุภาพอ่อนหวานไพเราะ ถ้อยคำอันเป็นที่รัก พูดด้วยถ้อยคำที่น่าฟัง ชี้แจงในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ให้กำลังใจ พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะสมกับกาลเทศะต่อญาติ การทำประโยชน์เกื้อกูลพี่น้องนั้นเป็นสิ่งที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว เป็นการทำให้เกิดความมั่นคงในการครองชีวิตคู่ ด้วยความรักความสามัคคีกันของคนภายในครอบครัว มีทรัพย์สมบัติเขาย่อมช่วยหา ช่วยเหลือกิจการงานแทนเรา การวางตนเสมอในหมู่ญาติพี่น้องคือให้ความรัก เคารพ มีน้ำใจ พร้อมให้ความช่วยเหลือตามความเหมาะสม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ตนฝ่ายเดียว ทำตนให้เป็นที่เคารพรักใคร่ของญาติพี่น้อง

๘. ข้อเสนอแนะ

การทำวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นไปที่การศึกษาในเชิงคุณภาพเรื่องแนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ในครอบครัวไทยตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ยังมีประเด็นที่น่าศึกษาอีกมาก ผู้วิจัยไม่สามารถจะนำมากล่าวได้หมดในงานวิจัยนี้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าในการทำวิจัยครั้งต่อไปควรทำเรื่องดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาหลักฆราวาสธรรม ๔ เพื่อการดำเนินชีวิตที่มีสุขของประชาชนในสังคมไทย
๒. ศึกษาแนวทางการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาพัฒนาเยาวชนไทย
๓. ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับการประกอบอาชีพค้าขายในพระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- บุญมี แทนแก้ว. ความจริงของชีวิต (Meaning of Life). กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๖.
- พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- พระครูวรรณประภาต (เบญจพล ธีระวัฒนศักดิ์). หลักชั้นศีลธรรมกับความรุนแรงในครอบครัวไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.
- พระครูโพธิธรรมานุกูล (บรรเทา ชุตินฺ). “ศึกษาแนวทางการนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน”. ๒๕๕๔.
- อำนวยการเงิน. “การพัฒนาความกตัญญูทศกวีที่ตามแนวคิดของพระพุทธวรญาณ(ทองย้อย กิตติทินโน)” ๒๕๓๗.